

DR. KELEMEN JÓZSEF*

Az Amerikai Egyesült Államok polgári jogi vagyonekhozásának fejlődéstörténete

I. Bevezetés

A szervezett bűnözés elleni küzdelem fontos feladatként jelent meg a fejlett országokban a XX. században. A kormányok felismerték, hogy önmagukban a szabadságelvonással járó büntetések nem elegendők és hatékonyak a bűncselekmények, különösen a szervezeten elkövetett bűnesetek számának csökkentéséhez. Az adott bűnelkövetővel szemben kiszabott szabadságvesztés-büntetés a szervezett bűnelkövetői csoportok szabadlábban lévő tagjait nem riasztja el attól, hogy a korábban bűncselekmény elkövetéséhez felhasznált vagy bűncselekményből származó, azonban a bűnüldöző szervek által el nem vont vagyontárgyakat ismételtelen felhasználják újabb bűncselekmény vagy bűncselekmények elkövetése céljából. Mivel ezeket a vagyoni eszközöket a bűnöző csoportok szabadon lévő tagjai ismételtelen fel tudják használni újabb bűncselekmények elkövetésére, ezért az a bűncselekmények számának növekedéséhez vezethet. Végül soron a vagyonekhozás nélkül alkalmazott szabadságelvonás csak abban az értelemben hátrányos a szervezett bűnözői csoportok számára, hogy a szabadságvesztésre ítélt elkövetőt a csoportnak pótolnia kell, azonban az újabb bűncselekmények elkövetéséhez szükséges anyagi források – amelyek pótlása sok esetben nehezebb, mint a „humánerőforrás” helyettesítése – továbbra is rendelkezésre állnak. Abban az esetben pedig, ha a csoport szabadlábban lévő tagjai az újabb bűncselekmények elkövetéséből származó haszonból még támogatja is a korábbi bűncselekmény miatt szabadságvesztés-büntetését töltő csoporttársat, az ennek helyébe lépő új tag toborzása nem feltétle-

nül jelent nehézséget, mivel sok esetben az anyagi érdek fontosabb helyet foglal el az elkövető értékrendjében, mint a szabadsága. Ebből eredően a szervezett bűnözői csoportok az egyes tagjaikat könnyebben tudják pótolni, mint azokat az anyagi eszközöket, melyek az újabb bűncselekmények elkövetéséhez szükségesek. Éppen ezért a bűncselekmény elkövetéséhez felhasznált vagy abból eredő vagyon elvonásának a hatékony bűnüldözés elengedhetetlen részét kell képeznie.

A vagyonekhozás kritikusai szerint viszont a jogintézmény nem csupán az elkövetőt sújtja, hanem annak családtagjait is abban az esetben, ha az elkövetéshez más családtagok tulajdonában is álló eszközt használ fel az elkövető, illetve akkor is, ha a bíróság az elkövetőt pénzben kifejezett vagyonekhozásra ítéli. Ebben az esetben a vagyonekhozás az elkövető jövőbeni jövedelmére is ki fog terjedni, így közvetve az elkövető családtagjaira is hatással lesz azzal, hogy a jövőben kevesebb anyagi forrás fog rendelkezésükre állni a szükségleteik kielégítésére.

Tanulmányomban a vagyonekhozás egyik típusának, a polgári jogi vagyonekhozás jogintézményének az amerikai egyesült államokbeli fejlődéstörténetét szeretném bemutatni, kitérve a jogintézmény jellemzőire, valamint annak lehetséges alkotmányellenességére is.

II. Az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazott vagyonekhozás típusai

Juan C. Marrero és David B. Smith szerint a vagyonekhozás nem más, mint annak a vagyontárgynak a kártalanítás nélküli elvonása, melyet jogellenesen használtak.¹ A jogintézmény azt a jogalkotói akaratot fejezi ki, hogy az elkövető nem tarthatja meg azt a vagyont, melyet jogellenesen szerzett meg, mivel az állam elvonja azt a vagyonnövekményt, amely bűncselekményből származik. Az elkövető továbbra sem tarthatja meg azt az eszközt sem, melyet bűncselekmény elköveté-

* PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola; vendégkutató, University of Wisconsin Law School

¹ Juan C. Marrero – David B. Smith: Forfeitures, Volume I: Introduction to Civil Statutes, U.S. Department of Justice, Criminal Division, Asset Forfeiture Office, 1984, p. iii

séhez eszközként használt fel. A büntetendő cselekményből származó vagyon elvonásának az a célja, hogy az elkövetőt vagy más elrettentsen attól, hogy a jövőben bűncselekményt kövessen el, mivel számukra a bűncselekmény nem válik kifizetődővé.

Az Amerikai Egyesült Államokban a bűnözés elleni harcban a vagyonekobbzás egészen az 1970-es évekig nem kapott komoly szerepet. Ekkor a szövetségi kormányzat felismerte, hogy több bünszervezeti tag ellen indult nyomozás, és több ilyen elkövetőt ítélték el a bíróságok, mint korábban. „Ugyanakkor ezeknek az elkövetőknek a szabadságvesztésre ítéltése és annak végrehajtása nem akadályozta meg őket abban, hogy a bűnelkövetői tevékenységüket továbbfolytassák.”² A szövetségi kormányzat felismerte, hogy a bünszervezetek és a kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó bűnszövetségek időnként folytatják a bűnöző tevékenységüket akár a büntetés-végrehajtási intézetből, akár pedig úgy, hogy más személy lép be a bünszervezetbe annak a személynek a helyére, akit korábban szabadságvesztésre ítélték. Mindezt annak ellenére teszik, hogy tisztában vannak azzal, őket is ugyanúgy szabadságvesztésre ítéltetik a bíróságok. Az amerikai szövetségi kormányzat álláspontja szerint az előbbieket megakadályozása és elkerülése érdekében elkerülhetetlen ezeknek a bünszervezeteknek a – jogellenesen megszerzett vagyontárgyaik elvonásával történő – felszámolása.³

„1970-ben a Kongresszus elfogadta az Amerikai Egyesült Államok első, büntetőjogi vagyonekobbzásról szóló törvényét.”^{4, 5} A törvény megalkotásának az volt a célja, hogy a bűnüldöző szervek elvonják a szervezett bűnelkövetőktől azt a vagyont, amelyet bűncselekmények útján szereztek.

Az Amerikai Egyesült Államok 37. elnöke, Richard Nixon (elnöki ideje: 1969–1974) hivatalosan is harcot indított a kábítószer ellen, és 1973-ban megalapította a Kábítószer-ellenes Hivatal (Drug Enforcement Administration, DEA).⁶

„1978-ban a Kongresszus módosította a vagyonekobbzásról szóló szövetségi törvényt, és ez lehetővé tette minden olyan pénzeszköznek és egyéb vagyontárgynak az elkobbzását, amelyet illegális kábítószer-kereskedelem során használtak fel, vagy az abból származott. [...] Az Amerikai Egyesült Államoknak ez volt az első olyan törvénye, amely lehetővé tette a bűncselekményből származó vagyonnak polgári jogi vagyonekobbzás útján történő elkobbzását.”⁷

Az 1980-as években az Amerikai Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma (Department of Justice)

egyre inkább a vagyonekobbzásra támaszkodott egyrészt a bűnüldözés hatékonyságának növelése érdekében, másrészt pedig azért, hogy kellően elrettentsék a potenciális bűnelkövetőket bűncselekmények elkövetésétől.⁸ Úgy vélték, hogy a vagyonekobbzást szabályozó törvények „gazdaságilag erőteljesen elrettentik”⁹ a társadalom tagjait bűncselekmények elkövetésétől. Úgy gondolták, hogy ha az elkövetőket megfosztják a bűnözés értelmétől, azaz a bűncselekményből származó haszontól, akkor az kellő elrettentő erővel bír a jövőben bűncselekmények elkövetésétől. „A kormány-nak a bűnözéstől történő elrettentés eszközei közül kevés olyan hatékony jogintézmény állt rendelkezésére, mint a bűncselekmény elkövetéséhez használt és a bűncselekményből eredő eszközök elkobbzása.”¹⁰

A vagyonekobbzásnak az Amerikai Egyesült Államokban mind szövetségi, mind pedig az egyes tagállamok szintjén két típusa van. Az egyik típus a büntetőjogi vagyonekobbzás, a másik pedig a polgári jogi vagyonekobbzás. A két típus meghatározása ellenére éles választóvonal nem húzható köztük. Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága¹¹ szerint „a polgári eljárásokat lefolytathatják azért is, hogy azok büntető jellegű jogkövetkezéssel végződjenek, illetve fordítva is, a büntetőeljárásokat gyakran inkább helyreállító jellegű, mintsem büntető jellegű jogkövetkezésmény érdekében folytatják le.”¹² Ezt az 1943-ban alkotott jogi véleményt megerősítette a Legfelsőbb Bíróság 1989-ben is, amikor egy másik eseti döntésében kimondta, „a polgári eljárások célja a helyreállítás mellett lehet büntető is, és fordítva, a büntetőjogi jogkövetkezésmények szolgálhatnak büntető és helyreállítási célokat is.”¹³

Az amerikai büntető igazságszolgáltatásban a büntetéseknek egyébként négy hagyományos célja van: a büntetés, az elrettentés, az akadályoztatás és a reszocializáció. Ezekből az elrettentés a generális prevenciót szolgálja, míg az akadályoztatás a speciális prevenciót, azaz, annak megakadályozását, hogy az elkövető ismételt bűncselekményt kövessen el.

„Az Amerikai Egyesült Államokban a vagyonekobbzás jellemzően egy kétlépcsős folyamat. Elsőként a vagyoni eszköz kerül lefoglalásra akár polgári eljárásjogi, akár büntetőeljárásjogi cselekményként. A második lépésként pedig a vagyoni eszköz elkobbzásra kerül vagy eljárás, vagy büntetőeljárás keretében.”¹⁴

A büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazásának ket-

² Marrero–Smith, p. v

³ Marrero–Smith, p. v

⁴ Harry L. Myers – Joseph P. Brzostowski: *Drug Agents' Guide to Forfeiture of Assets*, Drug Enforcement Administration, Washington, D.C., 1981, p. 1

⁵ The Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act of 1970

⁶ Eric Blumenson – Eva Nilssen: *Policing for Profit: The Drug War's Hidden Economic Agenda*, The University of Chicago Law Review, Vol. 65, 1998, p. 36

⁷ Myers–Brzostowski, p. 1

⁸ Marrero–Smith, p. v

⁹ Marrero–Smith, p. v

¹⁰ Marrero–Smith, p. v

¹¹ Az Amerikai Egyesült Államokban legfelsőbb bíróság létezik mind szövetségi szinten (Supreme Court of the United States, az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága), mind pedig az egyes államok szintjén. Dolgozatomban a Legfelsőbb Bíróság alatt az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságát értem a továbbiakban.

¹² United States ex rel. Marcus v. Hess, 317 U.S. 537, 554 (1943)

¹³ United States v. Halper, 490 U.S. 435, 447 (1989)

¹⁴ Shaun L. Gabbidon – George E. Higgins – Favian Martin – Matthew Nelson – Jimmy Brown: *An Exploratory Analysis of Federal Litigation in the United States Challenging Asset Forfeiture*, *Criminal Justice Policy Review* 22 (1), 2011, p. 51

tős feltétele van. Az egyik, hogy az elkövetőt a bíróság bűnösnek mondja ki valamely bűncselekmény elkövetésében, és ennek a személynek a tulajdonában legyen az a vagyontárgy, amelyet vagy a bűncselekmény elkövetéséhez használtak fel, vagy az a bűncselekmény elkövetéséből származzon.

„Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányát csak természetes személyek vonatkozásában alkalmazzák. Ez azt jelenti, hogy a büntetőjogi vagyonekobbzás során a természetes személyek részesülnek alkotmányos védelemben. Azaz a vagyontárgyaikat nem lehet elkobozni, hacsak valamely bűncselekmény elkövetésében a bíróság a bűnösségüket nem mondja ki. A büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazása során ezért annak a személynek, akit bűncselekmény elkövetésével vádolnak, joga van a bírósági tárgyaláshoz. A vádlottat kétséget kizáróan (beyond a reasonable doubt) bűnösnek kell találni ahhoz, hogy a vagyonekobbzást alkalmazni lehessen.”¹⁵ A bűnösség bizonyításának kötelezettsége az ügyészt terheli, és a vagyonekobbzást csak azután lehet alkalmazni, miután a vádlott bűnösségét kimondta a bíróság. Ennélfogva a büntetőjogi vagyonekobbzás szorosan összefügg a büntetőjogi bűnösség megállapításával, és az ügyésznek kell bizonyítania a bíróság előtt, hogy a vádlott a vagyontárgyat jogellenesen szerezte meg,¹⁶ vagy azt jogellenesen használta fel. A büntetőjogi vagyonekobbzás ezért egy olyan büntetőjogi szankció, amelyet csak azután lehet alkalmazni, hogy egy természetes személyt a bíróság bűnösnek mondott ki, és vele szemben – a vagyonekobbzástól különböző, más – büntetést szabott ki.¹⁷

A bizonyítási küszöb azt jelenti, hogy az ügyésznek mennyi és milyen bizonyító erővel rendelkező bizonyítási eszközt kell a bíróság elé tárni ahhoz, hogy a vádlott bűnösségét eredményesen bizonyítani tudja. A bizonyítási küszöb legmagasabb szintje az Amerikai Egyesült Államokban a kétséget kizáró bűnösség (beyond a reasonable doubt), mely a vádlott büntetőjogi bűnösségének megállapításához szükséges. Az ehhez képest alacsonyabb bizonyítási küszöb a valószínű ok (probable cause), mely általában a házkutatásról szóló döntés vagy a gyanúsított őrizetbevételének megalapozottságához szükséges. „A 'valószínű ok' meghatározása nem egyszerű feladat. Habár több mint a gyanú előérzete, sőt még több az észszerű gyanúnál is, a valószínű ok mint a bizonyosság szintje nem túl magas.”¹⁸ Ez a bizonyossági szint pusztán azt jelenti, hogy a nyomozó hatóságnak vagy az ügyésznek észszerű oka van azt feltételezni, hogy valamely személy elkövetett egy bűncselekményt.¹⁹

A büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazása magasabb bizonyossági szintet követel meg, mint a polgári jogi vagyonekobbzás. Ennek az az oka, hogy az Amerikai Egyesült Államokban csak a személyeket illeti meg a jog, míg a dolgokat nem.²⁰ Amíg a büntetőjogi vagyonekobbzás esetén a természetes személyt tekintik a bűncselekmény elkövetéséért bűnösnek, addig a polgári jogi vagyonekobbzás esetén maga a vagyontárgy lesz ugyanezért „bűnös.”²¹

A polgári jogi vagyonekobbzás alapján a nyomozó hatóságok elkobozhatják azokat a vagyontárgyakat, amelyeket bűncselekmények elkövetéséhez használtak, vagy amelyek bűncselekményből eredtek, függetlenül attól, hogy a vagyontárgy tulajdonosa bűnös, vagy vétlen. Sőt a polgári jogi vagyonekobbzás alkalmazásához az sem szükséges, hogy a vagyontárgy tulajdonosa ellen vádat emeljenek.²² Az Amerikai Egyesült Államokban az 1990-es években például a polgári jogi vagyonekobbzások 80%-ában a vagyontárgy tulajdonosa ellen nem is került sor vádemelésre.²³

Ez álláspontom szerint két okból aggályos. Egyrészt a polgári jogi vagyonekobbzással zárult esetekben a vádemeléstől történő eltekintés 80%-os aránya azt tükrözi, hogy a nyomozó hatóságok és az ügyész az esetek túlnyomó többségében úgy értékelték, hogy az elkövetett bűncselekmény ellenére a „bűnös vagyon” elvonásán túl nem tartották indokoltnak más, például szabadságelvonással járó büntetés kiszabását az elkövetővel szemben. A vádemelés kérdésében történő döntéshozatalra jogosultak ezekben az esetekben megelégedtek azzal, hogy a nyomozás eredményeképpen a lefoglalt dolog a nyomozó hatóság tulajdonába került, míg az állam további büntetőjogi igénye kielégítetlen maradt. Ez véleményem szerint egyfajta profitszemléletet kölcsönöz mind a nyomozó hatóságok, mind pedig az ügyész munkájának, és az eljárásukat haszonelvűvé teszi. Másrészt pedig, ha a nyomozó hatóság és az ügyész az ilyen jellegű ügyek 80%-ában azért nem döntött a vádemelés mellett, mert álláspontjuk szerint nem rendelkeztek a későbbi elítéléshez szükséges bizonyítékokkal, akkor ez azt jelenti, hogy kétséget kizáró bizonyossággal meg nem állapítható bűncselekmény és bűnösség ellenére végső soron a tulajdonost vagyoni jellegű szankcióval sújtották.

A polgári jogi vagyonekobbzás leginkább abban különbözik a büntetőjogi vagyonekobbzástól, hogy amíg ez utóbbi esetén kétséget kizáróan kell bizonyítani a vádlott tulajdonos bűnösségét, addig az előbbi vagyonekobbzásnál a bizonyossági szintek közül csupán elegendő a valószínű ok. Ez azt jelenti, hogy amíg a büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazásához a vagyontárgy tulajdonosának bűnösségét olyan szinten kell bizonyítani, hogy a bíróság a bűncselekmény elköve-

¹⁵ Daniel Y. Rothschild – Walter E. Block: Don't Steal; The Government Hates Competition: The Problem with Civil Asset Forfeiture, *The Journal of Private Enterprise* 31 (1), 2016, p. 46

¹⁶ Marian R. Williams – Jefferson L. Holcomb – Tomislav V. Kovandzic – Scott Bullock: Policing for Profit: The Abuse of Civil Asset Forfeiture, *Institute for Justice*, 2010, p. 9

¹⁷ Gabbidon et al., p. 51

¹⁸ Cecelia Klingele – Keith Findley: Introduction to Criminal Procedure, *University of Wisconsin Law School*, p. 158

¹⁹ Williams et al., p. 20–22

²⁰ Greg L. Warchol – Brian R. Johnson: Guilty Property: A Quantitative Analysis of Civil Asset Forfeiture, *American Journal of Criminal Justice*, 21 (1), 1996, p. 62

²¹ Rothschild–Block, p. 46

²² Williams et al., p. 9–10

²³ Blumenson–Nilsen, p. 40

téséért a büntetőjogi felelősséget meg tudja állapítani, addig a polgári jogi vagyonekobzás esetén a bizonyosság legmagasabb szintjére nincs szükség. Elegendő a bűncselekmény elkövetését és a bűnösséget csupán olyan szinten bizonyítani, amely például az őrizetbevételhez szükséges.

A másik lényeges különbség a büntetőjogi vagyonekobzáshoz képest, hogy a polgári jogi vagyonekobzás esetén a bizonyítási kötelezettség megfordul, és a vagyontárgy tulajdonosának kell azt bizonyítania, hogy az adott dolog nem bűncselekmény eszköze, és nem is abból származik, ahelyett, hogy ezen tények fennállását az ügyésznek kellene bizonyítania.²⁴ Másként megfogalmazva a polgári jogi vagyonekobzás alkalmazása esetén a bizonyítási teher a vagyontárgy tulajdonosán nyugszik. Ennek eredményeképpen a polgári jogi vagyonekobzás esetén kevesebb bizonyítékra van szükség a büntetőjogi vagyonekobzáshoz képest, és kevesebb jogi garancia fűződik hozzá. Ez egyrészt számottevő előnyt jelent a nyomozó hatóságok részére, másrészt pedig ugyanakkora veszélyt jelent a vagyontárgyak tulajdonosai számára.

Meg kell jegyezni azt is, hogy a nyomozó hatóságoknak anyagi érdeke fűződik a vagyonekobzások alkalmazásához, mivel az elkobzott javak egy részét maguk is megtarthatják. Marian R. Williams, Jefferson L. Holcomb és Tomislav V. Kovandzic rámutatott, az Amerikai Egyesült Államok 50 tagállamából csak 8 állam nem engedélyezi, hogy a bűnüldöző szervek az elkobzott vagyontárgyakat megtarthatassák.²⁵ 16 tagállam felhatalmazta a nyomozó hatóságokat az elkobzott javak több mint 50%-ának, de kevesebb mint 95%-ának a megtartására,²⁶ míg 26 tagállamban az elvont vagyonteljes mértékben a hatóságok tulajdonába kerül.^{27, 28} Ebből következően 8 állam kivételével a nyomozó hatóságoknak az összes tagállamban anyagi érdeke fűződik ahhoz, hogy fokozzák a vagyonekobzás alkalmazását, mivel ezzel a saját vagyonukat tudják gyarapítani.

Következésképpen napjainkban a polgári jogi vagyonekobzás rendszere az Amerikai Egyesült Államok büntető igazságszolgáltatásának egyik legvitatottabb jogintézménye.²⁹

A polgári jogi vagyonekobzásra irányuló eljáráshoz elegendő, ha a nyomozó hatóság tagjában felmerül a gyanú, hogy a vagyontárgy valamely bűncselekmény elkövetési eszköze volt, vagy az valamely bűncselekményből származik. Nem követelmény azonban, hogy a bűnüldöző szerv tagja konkrétan megjelölje, hogy

az a bűncselekmény mikor, hol, ki által, kinek a sérelmére, milyen módon stb. került elkövetésre, elegendő, ha csak megnevezi azt a büntetőjogi törvényi tényállást, amely álláspontja szerint megvalósult az adott dologgal kapcsolatban. Ekkor a rendvédelmi dolgozó jogosult az adott vagyontárgyat lefoglalni annak birtokosától. Ezt követően a nyomozó hatóság levélben értesíti a lefoglalt jószág tulajdonosát, hogy a polgári jogi vagyonekobzás elkerülése érdekében a bizonyítási teher rajta nyugszik. Abban az esetben, ha a lefoglalt dolog tulajdonosa a szükséges eljárási cselekményt (például a szükséges nyomtatványok kitöltése és benyújtása, a megfelelő díj lerovása stb.) a részére meghatározott határidőben nem teszi meg, vagy azt nem az előírt módon hajtja végre, a polgári jogi vagyonekobzás automatikusan bekövetkezik, és a lefoglalt vagyontárgyat a nyomozó hatóság megtarthatja. A dolog tulajdonosa számára azonban nyitva áll még az a lehetőség, hogy az automatikusan bekövetkezett polgári jogi vagyonekobzás ellenére keresetet nyújt be a bíróságon a vagyontárgy nyomozó hatóságtól történő visszaszerzése érdekében, azonban mivel a bizonyítási teher megfordult, őt terheli annak bizonyítása, hogy nem követte el azt – az akár konkrétan meg nem jelölt – bűncselekményt.³⁰ Ennek a bizonyításnak az eredményessége erősen megkérdőjelezhető, hiszen azt bebizonyítani például, hogy a lefoglalást szenvedőnél megtalált nagy összegű készpénz nem egy konkrétan meg nem határozott vagyonteljes elleni bűncselekményből származik, amelyet valaki, valamikor, valakinek a sérelmére követett el, szinte lehetetlenség.

A polgári jogi vagyonekobzás automatikus bekövetkezésére a jogintézmény alkalmazásának 88%-ában kerül sor. Ez tehát abban az esetben történik, ha a lefoglalt dolog tulajdonosa a nyomozó hatóság levelére nem vagy nem megfelelő módon reagál a részére nyitva álló határidőben.³¹ A mulasztás egyik lehetséges oka, hogy a tulajdonos nincsen tisztában a jogai-val, másik oka pedig az, hogy nem képes finanszírozni a lefoglalt dolog visszaszerzésére irányuló eljárás során felmerülő költségeket, illetve pénzhiány miatt a jogi képviselőnek ellátására nem tud megbízni ügyvédet. Meg kell jegyezni, hogy mind a szövetségi, mind pedig az egyes államok bíróságai többször kifejtették, hogy a polgári jogi vagyonekobzásokra irányuló eljárásokban nincs a dolog tulajdonosának az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányából levezethető joga állam által biztosított jogi képviselőre. A 2000-ben elfogadott, a polgári jogi vagyonekobzás reformjáról szóló törvény csak nagyon szigorú és elenyésző feltételek mellett teszi lehetővé az állam által biztosított jogi képviselő eljárását a polgári jogi vagyonekobzásra irányuló ügyekben. Éppen ezért a lefoglalással érintett vagyontárgyak tulajdonosai egyrészt képtelenek önerőből finanszírozni a jogi képviselő költségét, más-

²⁴ Rothschild–Block, p. 46

²⁵ Indiana, Maine, Maryland, Missouri, North Carolina, North Dakota, Ohio, Vermont (Williams et al., p. 17)

²⁶ Colorado, Wisconsin, Connecticut, New York, Oregon, California, Nebraska, Louisiana, Mississippi, Florida, Illinois, Minnesota, New Hampshire, Rhode Island, Texas, South Carolina (Williams et al., p. 17)

²⁷ Alaska, Alabama, Arkansas, Arizona, Delaware, Georgia, Hawaii, Idaho, Iowa, Kansas, Kentucky, Massachusetts, Michigan, Montana, Nevada, New Jersey, New Mexico, Oklahoma, Pennsylvania, South Dakota, Tennessee, Utah, Virginia, Washington, West Virginia, Wyoming (Williams et al., p. 17)

²⁸ Williams et al., p. 17

²⁹ Gabbidon et al., p. 51

³⁰ Williams et al., p. 9

³¹ Dick M. Carpenter – Lisa Knepper – Angela C. Erickson – Jennifer McDonald: Policing for Profit: The Abuse of Civil Asset Forfeiture, Institute for Justice, 2015, p. 5

részt az ilyen ügyekben eljáró ügyvédek díja jellemzően 10 000 dollártól kezdődik, így ha a lefoglalt dolog értéke nem éri el ezt az összeget, a lefoglalást szenvedőknek már nem is éri meg jogi képviselőt megbízni a dolog visszaszerzése érdekében. Polgári jogi vagyonekbobzásban jártas ügyvédet találni az Amerikai Egyesült Államokban egyébként sem könnyű feladat, tekintettel arra, hogy a területéről több mint 400 jogszabály rendelkezik. Jogi képviselő nélkül eljárni a bíróság előtti eljárásban pedig eléggé bonyolult és nehéz, mivel ismerni kell, hogy milyen típusú okiratokat kell benyújtani, milyen különböző díjakat kell megfizetni, és azoknak mi a határideje, valamint legalább egy alkalommal meg is kell jelenni a bírósági tárgyaláson.³²

Abban az esetben, ha a dolog tulajdonosa a nyomozó hatóság értesítésére a részére nyitva álló határidőn belül a megfelelő nyomtatványokat kitöltve a szükséges eljárási cselekményt megteszi, az ügyész polgári peres eljárást kezdeményez magával a lefoglalt dologgal szemben annak érdekében, hogy a polgári jogi vagyonekbobzás teljességbe menjen. Ebben az esetben az ügyésznek csak annyit kell bizonyítania, hogy valószínű ok áll fenn arra vonatkozóan, hogy a nyomozó hatóság által lefoglalt dolog valamely bűncselekmény elkövetési eszköze volt, vagy abból származik. Ennek az ellenbizonyítása azonban a vagyontárgy tulajdonosát terheli, akinek ha ez nem sikerül, akkor a pert elveszíti, és a polgári jogi vagyonekbobzás bekövetkezik.

Ha a dolog tulajdonosa a feltételezett bűncselekmény elkövetésében nem vett részt, de előzetesen tudott a bűncselekmény elkövetéséről, vagy arra vonatkozóan legalábbis gyanúja volt, a tulajdonát képező vagyontárgy szintén a polgári jogi vagyonekbobzás alá esik. Ilyen esetben a tulajdonost terheli annak bizonyítása, hogy előzetesen nem tudott a bűncselekmény elkövetéséről, és arra vonatkozóan még gyanúja sem volt. Ha a tulajdonos ennek a bizonyítási kötelezettségének nem tud eleget tenni, akkor a tulajdonát elveszíti. Márpedig azt bebizonyítani, hogy valakinek még gyanúja sem volt arra vonatkozóan, hogy egy másik személy a tulajdonos eszközével később bűncselekményt fog elkövetni, meglehetősen nehéz, hiszen a tulajdonos vallomásán kívül jó esetben csak az elkövető ezt alátámasztó vallomása állhat rendelkezésre bizonyítékként.

Minnesota Legfelsőbb Bíróságának egyik 2009-ben hozott ítélete³³ szerint a férj 1/2 tulajdonát képező gépkocsi is a polgári jogi vagyonekbobzás tárgya lehet, ha a feleség a közös tulajdonban lévő járművel ittas állapotban vesz részt a közúti forgalomban. A konkrét ügyben a cselekményben részt nem vevő házastársnak nem sikerült bizonyítania, hogy előzetesen nem tudott arról, hogy a felesége szeszitaltól befolyásolt állapotban fogja vezetni a közös tulajdonukat képező gépkocsit, illetve azt sem tudta eredményesen bizonyítani, hogy erre még gyanúja sem volt. Annak elle-

nére, hogy a feleség a bűncselekmény elkövetését beismerte, és a vele szemben kiszabott pénzbüntetést megfizette, Minnesota Legfelsőbb Bírósága végül is elrendelte a 35 000 dollár értékű gépjármű elkobzását.³⁴

Mindezek után nem meglepő, hogy például Minnesota államban 2010-ben a polgári jogi vagyonekbobzások csupán 17%-a került bírósági felülvizsgálatra. Ezek eredménytelenségét pedig jól mutatja, hogy a lefoglalásra került készpénz csupán 3%-ának visszaadásáról rendelkeztek a bíróságok.³⁵ Nyilvánvalóan árnyalja ez utóbbi statisztikai adatnak a képét, hogy az ügyek csak egy része került bírósági felülvizsgálatra, és a 3%-os visszakérülési arány a lefoglalásra került teljes készpénzállományra vonatkozott, beleértve azokat a lefoglalásokat is, amelyek ilyen jellegű kérelem hiányában nem kerültek bírósági felülbírálatra.

Összefoglalva tehát, az ügyésznek a polgári jogi vagyonekbobzásra irányuló eljárásban sokkal alacsonyabb a bizonyítási kötelezettsége, mint a büntetőjogi vagyonekbobzás esetén. Az ügyésznek csupán azt kell alátámasztania, hogy a valószínű ok fennáll a dolog és valamely bűncselekmény közötti kapcsolat vonatkozásában, míg a büntetőjogi vagyonekbobzás esetén azt kell bizonyítania, hogy a dolog tulajdonosa bűnös egy konkrét bűncselekmény elkövetésében. Meg kell jegyezni azt is, hogy nagyon sok esetben az ügyészek nem is emelnek vádat a vagyontárgy tulajdonosa ellen, ha polgári jogi vagyonekbobzásra kerül sor.³⁶ Az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása helyett megelégednek azzal, ha a bűncselekménnyel érintett vagy legalábbis annak tartott vagyontárgy polgári jogi vagyonekbobzás alkalmazása révén az elkövetőtől vagy az annak tartott személytől elvonásra kerül.

Mivel az ügyész a polgári peres eljárást nem a lefoglalt dolog tulajdonosa, hanem maga a dolog ellen indítja meg, tehát maga a vagyontárgy lesz az alperes, ezért a konkrét peres eljárások megnevezése meglehetősen furcsán alakul. Erre példa az Egyesült Államok kontra Huszonkétezer-kétszáznyolcvanhét amerikai dollár,³⁷ az Egyesült Államok kontra a 6960 Miraflores Ave., Coral Gables, Florida alatt fekvő családi ház,³⁸ az Egyesült Államok kontra egy 1978-as évjáratú Chevrolet Impala,³⁹ az Egyesült Államok kontra egy Holdról származó anyagot tartalmazó (Hold kőzet) műanyag golyó és egy tíz hüvelykszer tizennégy hüvelyk nagyságú fából készült plakett,⁴⁰ valamint az

³⁴ Dick M. Carpenter – Lee McGrath – Angela C. Erickson: A stacked deck: How Minnesota's civil forfeiture laws put citizens' property at risk, Institute for Justice, 2013, p. 6

³⁵ Carpenter et al. (2013), p. 3

³⁶ Williams et al., p. 9

³⁷ United States v. Twenty-Two Thousand, Two Hundred Eighty-Seven Dollars (\$22,287.00), United States Currency, 709 F.2d 442, 446-47 (6th Cir. 1983)

³⁸ United States v. One Single Family Residence Located at 6960 Miraflores Ave., Coral Gables, Florida, Case No. 88-0349-CIV-SCOTT (S.D. Fla. 1988)

³⁹ United States v. One 1978 Chevrolet Impala, 614 F.2d 983, 984 (5th Cir. 1980)

⁴⁰ United States v. One Lucite Ball Containing Lunar Material (One Moon Rock) and One Ten Inch by Fourteen Inch Wooden Plaque

³² Carpenter et al. (2015), p. 12

³³ Laase v. 2007 Chevrolet Tahoe, 776 N.W.2d 431 (Minn. 2009)

Egyesült Államok kontra körülbelül 64 695 font tömegű cápauszony.⁴¹

A polgári jogi vagyonek kobzás mai változata a visszaható hatály elméletére (relation-back doctrine) épül. Ez azt jelenti, hogy ha egy vagyontárgyat bűncselekmény elkövetéséhez használnak fel, vagy az bűncselekmény elkövetéséből származik, akkor annak tulajdonjoga a bűncselekmény elkövetésekor azonnal átszáll az államra. „Annak ellenére, hogy az állam ténylegesen nem birtokolja a vagyontárgyat addig, amíg az elkobzásra nem kerül, de a tulajdonjog a bűncselekmény elkövetésének időpontjára visszamenőleges hatállyal száll át.”⁴² Mivel a tulajdonjog ténylegesen a bűncselekmény elkövetésének pillanatában száll át az államra, harmadik személy a bűncselekmény elkövetése után az adott vagyontárggyal összefüggésben nem tud érvényesíteni semmilyen jogot. Más szóval ez azt jelenti, hogy maga a bűncselekmény elkövetése megvonja annak a lehetőségét, hogy a későbbiek során egy harmadik személy eredményesen tudjon fellépni a tulajdonjoga védelme érdekében akkor, ha ennek a személynek a vélt tulajdonjoga a bűncselekmény elkövetése után keletkezett. Ez érvényes arra az esetre is, ha ez a harmadik személy jóhiszeműen szerezte volna meg a vagyontárgy tulajdonjogát.⁴³ Beszélhetünk itt csak feltételes módról, hiszen a bűncselekmény elkövetésével a dolog tulajdonjoga minden további jogcselekmény nélkül átszáll az államra, így a jóhiszemű szerző ténylegesen tulajdonjogot már nem tud szerezni.

A visszaható hatály elméletét azonban csak a polgári jogi vagyonek kobzás esetén lehet alkalmazni, míg a büntetőjogi vagyonek kobzás során nem. Ennek oka, hogy a büntetőjogi vagyonek kobzás esetén a vagyontárgy tulajdonjoga csak azt követően száll át az államra, ha a tulajdonosát a bíróság bűnösnek mondta ki. Más szóval, a büntetőjogi vagyonek kobzás esetén nem a dolog „bűnösségének” van jelentősége, hanem a személy, a vádlott bűnösségének.⁴⁴

III. A polgári jogi vagyonek kobzás története

A vagyonek kobzás eredete az Ószövetségig vezethető vissza. „Ha egy bika a szarvával felöklel egy férfit vagy egy nőt, és az illető meghal, az állatot meg kell kövezni, s a húsát nem szabad megenni. Az állat tulajdonosa azonban büntetlen marad.”⁴⁵ Mózes második könyvének rendelkezése szerint az állat tulajdonosának bű-

nösségétől függetlenül a bika elkobzásra került annak tulajdonosától azzal, hogy azt elpusztították. Sőt maga az állat került megbüntetésre azért, hogy megölték, míg a tulajdonos felelősségre vonására azonban nem kerülhetett sor. Más megközelítésben ez azt jelentette, hogy a bika által megvalósított cselekményért maga az állat volt felelős, míg annak tulajdonosa vétkes maradt. A bikával szemben alkalmazott szankcióhoz nem volt szükség arra, hogy bármely személy bűnössége megállapításra kerüljön. Ha a bika bárkinek a halálát okozta, az állat tulajdonosa elveszítette annak tulajdonjogát.⁴⁶

Az Ószövetséghez hasonló szabályozást tartalmazott a Kr. e. 451–450-ben összeállított Tizenkét táblás törvény is azzal a különbséggel, hogy itt már megjelent a károsult kártérítésre vonatkozó joga is. „Ha a háziállat kárt okozott, keresetet adott a XII t. t. Ez a törvény azt akarta, hogy a károkozót adják ki, vagy a kár értékét térítsék meg.”⁴⁷

A polgári jogi vagyonek kobzás gondolata az angol-szász jogban először a XVII. század közepén jelent meg. Az 1651-ben elfogadott Brit Hajózási Törvény (British Navigation Acts) előírta, hogy az Angliába irányuló importot és az onnan induló exportot kizárólagosan csak angol tulajdonossal és többségében angol személyzettel rendelkező hajókon teljesíthetik. Abban az esetben, ha ezt a rendelkezést megszegték, a törvény elrendelte a hajó vagy az azon lévő áru elkobzását az angol korona javára, tekintet nélkül a hajó tulajdonosának szándékára.⁴⁸ A szabályozás egyértelműen a hajó mint szállítási eszköz tulajdonosának objektív felelősségére épült, amikor annak szándékától függetlenül elkobozni rendelte a jogsértést megvalósító hajót, vagy annak rakományát.

Az Amerikai Egyesült Államok a polgári jogi vagyonek kobzás intézményét az amerikai függetlenség kikiáltását követő 27. napon, 1789. július 31-én iktatta törvénybe. Az Első Kongresszus ezen a napon fogadta el az Amerikai Egyesült Államokba irányuló áru- és termékimportra kivetett vámok beszédésének szabályozásáról szóló törvényt.⁴⁹ A Kongresszus lehetőséget teremtett arra, hogy a kormány ugyanazon jogsértés esetén az elkövető személlyel szemben büntetőeljárást indítson, míg ezzel párhuzamosan polgári jogi vagyonek kobzást kezdeményezzen a jogsértés tárgyát jelentő dologgal szemben. Ez azt jelentette például, hogy ha valamely árut vagy terméket engedély nélkül vagy éjszaka rakodtak le egy hajóról, akkor az elkövetőkkel szemben büntetést szabtak ki, míg az érintett árukat vagy termékeket pedig elkobozták.

A későbbiekben az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa a brit szabályozási modell alapján 1819.

⁴¹ United States v. Approximately Not Synced 64,695 Pounds of Shark Fins

⁴² Mark A. Jankowski: Tempering the Relation-Back Doctrine: A More Reasonable Approach to Civil Forfeiture in Drug Cases, Virginia Law Review 76, 1990, p. 165-166

⁴³ Jankowski, p. 165–177

⁴⁴ Jankowski, p. 176

⁴⁵ Kivonulás könyve, 21. fejezet, 28 (<http://szentiras.hu/SZIT/Kiv21>)

⁴⁶ Myers–Brzostowski, p. 2–3

⁴⁷ Zlínkszky János: A tizenkét táblás törvény töredékei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995, p. 27

⁴⁸ Williams et al., p. 10

⁴⁹ An Act to regulate the Collection of the Duties imposed by law on the tonnage of ships or vessels, and on goods, wares and merchandises imported into the United States.

március 3-án elfogadta az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmének védelméről és a kalózkodás büntetéséről szóló törvényt, melyet 1827-ben a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság is hatályában fenntartott.⁵⁰

Az amerikai polgárháború idején (1861–1865) a Legfelsőbb Bíróság megengedte a kormánynak, hogy fokozza a vagyonekbobzás alkalmazását, bár a jogintézmény az 1970-es évekig a gyakorlatban nem került túl gyakran alkalmazásra egy rövid időszakot leszámítva. Ez az időszak pedig a XX. század eleji szesztilalom volt, amikor is az alkohol jogellenes szállítására felhasznált járművekkel szemben kiemelkedően magas számban alkalmazták a polgári jogi vagyonekbobzást.⁵¹

Harry L. Myers és Joseph P. Brzostowski szerint az amerikai elődök a polgári jogi vagyonekbobzás koncepcióját az elkövetés eszköze elleni bosszú szükségessége miatt alkották meg, nem pedig az elkövetővel szembeni megtorlás érdekében. „Ez a gondolat az évszázadok folyamán fokozatosan elhalványult, de maga a jogintézmény továbbra is fennmaradt. Napjainkban a vagyonekbobzást a társadalom védelme érdekében alkalmazzuk azért, hogy azt megvédjük az ártalmas vagyontárgyaktól, mind például a hamisított élelmiszerektől és a lefűrészelt csövű vadászpuskáktól, valamint azért, hogy elriasszunk másokat bűncselekmények elkövetésétől.”⁵²

A polgári jogi vagyonekbobzás gondolata abból a középkori babonából ered, miszerint az élettelen dolgok is rendelkeznek saját elmével. Következésképpen, ez a koncepció azt jelenti, hogy maga a tárgy követi el a bűncselekményt, nem pedig az a személy, aki ténylegesen a bűncselekmény elkövetéséhez használja fel ezt az eszközt. Az ezzel a gondolattal egyet nem értő Daniel Y. Rothschild és Walter E. Block szerint ez a jogi fikció oda vezethet, hogy például emberölés miatt csak azokat a személyeket lehetne elítélni, akik a saját testüket használják fel a bűncselekmény elkövetéséhez. Ha pedig az elkövető például késsel vagy lőfegyverrel öli meg az áldozatát, akkor nem őt, hanem az elkövetéshez felhasznált eszközt kellene büntetőjogi felelősségre vonni.⁵³ Más szóval ennek a jogi megközelítésnek a következménye az, hogy nem az elkövető bűnös a bűncselekmény elkövetésében, hanem maga az elkövetési eszköz. Kétségtelen azonban, hogy a polgári jogi vagyonekbobzás korabeli elméletét nem lehet szó szerint értelmezni.

Az 1970-ben elfogadott, a kábítószerrel visszaélés átfogó megelőzéséről és visszaszorításáról szóló törvény⁵⁴ felhatalmazást adott a bűnüldöző szervezeteknek arra, hogy a kábítószer-kereskedelemből származó vagyont az elkövetőktől elvonják, és azt a szövetségi kormányzaton keresztül a közösségi szolgáltatások finanszírozására fordítsák. A törvény megalkotásának nyilvánvaló célja az volt, hogy egyrészt megfosszák a ká-

bítószer-kereskedő csoportokat a tevékenységük értelmétől, azaz a bűncselekmények hasznától, másrészt pedig, hogy ebből a vagyomból a társadalom egyfajta kárpótlást kapjon azért az ártalomért, amit ezek a bűnszervezetek elkövetnek a társadalom egyes tagjain azal, hogy részükre kábítószeret értékesítenek.

A bűncselekmények átfogó visszaszorításáról szóló 1984-ben létrejött törvény⁵⁵ az állami és helyi bűnüldöző szervezetek már nem csak a kábítószer-kereskedelemből, hanem bármely más bűncselekményből származó vagyonekbobzására is felhatalmazta, továbbá azoknak a dolgoknak az elvonására is, amelyeket bűncselekmény elkövetéséhez használtak fel.⁵⁶ A polgári jogi vagyonekbobzás szövetségi szintű szabályozásának átfogó módosítására 2000-ben került sor, amikor a polgári jogi vagyonekbobzás reformjáról szóló törvény⁵⁷ elfogadásra került. A törvénymódosítás azonban nem érintette a nyomozó hatóságoknak azt a jogát, hogy az elkobzott vagyonnak legalább egy részét a szervek megtarthatják, ezzel pedig anyagi érdekük fűződik ahhoz, hogy a jogintézményt minél nagyobb számban alkalmazzák.⁵⁸ A nyomozó hatósági haszon szerzési érdeket jól mutatja az is, hogy például Minnesota államban 2010-ben a polgári jogi vagyonekbobzások 51%-a készpénz volt.⁵⁹ Tehát a bűnüldöző szervezet többségében a jóval kevesebb költséggel járó és jóval nagyobb felhasználási lehetőséggel rendelkező készpénz lefoglalása mellett döntöttek.

Napjainkban az Amerikai Egyesült Államokban a szövetségi bűncselekményekhez kapcsolódó vagyonekbobzást több mint 400 törvény szabályozza, míg minden egyes államnak az adott állam által meghatározott bűncselekmények vonatkozásában saját vagyonekbobzási törvénye van.⁶⁰

A polgári jogi vagyonekbobzás alkalmazásának száma az 1980-as évektől kezdődően jelentősen megemelkedett, melyet jól mutat például, hogy az Amerikai Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériumának az elkobzott vagyonek kezeléséért felelős alapja (U.S. Department of Justice's Assets Forfeiture Fund) 1986-ban még kevesebb mint 100 millió dollárnyi vagyont kezelt, míg ez az összeg 2008-ban már meghaladta az 1 milliárd dollárt.⁶¹ Míg azonban a szövetségi szinten elkobzás alá került vagyontárgyak összege 22 év alatt megtízszereződött, addig az ugyanezen szerv által kezelt vagyontömeg 2014-ben már meghaladta a 4,5 milliárd dollárt,⁶² azaz 6 év alatt több mint a 3,5-szeresével növekedett.

Az alacsonyabb bizonyítási küszöb miatt a nyomozó hatóságok abban érdekeltek, hogy a polgári jogi vagyonekbobzás intézményét alkalmazzák a magasabb fokú bizonyosságot igénylő büntetőjogi vagyonekbob-

⁵⁵ The Comprehensive Crime Control Act of 1984

⁵⁶ Rothschild–Block, p. 48

⁵⁷ The Civil Asset Forfeiture Reform Act of 2000

⁵⁸ Carpenter et al. (2015), p. 10

⁵⁹ Carpenter et al. (2013), p. 3

⁶⁰ Williams et al., p. 11

⁶¹ Williams et al., p. 6–7

⁶² Carpenter et al. (2015), p. 5

⁵⁰ The Palmyra, 25 U.S. (12 Wheat.) 1

⁵¹ Williams et al., p. 10

⁵² Myers–Brzostowski, p. 4

⁵³ Rothschild–Block, p. 47

⁵⁴ The Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act of 1970

zással szemben. Az Amerikai Egyesült Államokban 1987 és 2013 között az alkalmazott vagyonekobbzások 87%-a polgári jogi vagyonekobbzás volt, míg a büntetőjogi vagyonekobbzások aránya csupán 13%.⁶³

Bruce Benson, Brent Mast és David Rasmussen rámutatott arra, hogy szoros összefüggés található a nyomozó hatóságok anyagi érdeke és a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények miatti őrizetbevételek száma között. A bűncselekmények átfogó visszaszorításáról szóló 1984-ben létrejött törvényt követően, 1984 és 1989 között a 100 000 lakosra vetített kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények miatt történt őrizetbevételek száma 72%-kal megnövekedett azok után, hogy ez a szám 14 évig viszonylag állandó volt. A hivatkozott kutatók szerint a nyomozó hatóságok által a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények miatt foganatosított őrizetbevételek számának drasztikus megemelkedése mögött a hatóságok anyagi érdeke húzódott meg,⁶⁴ azaz szerintük a bűnüldöző szervek energiája azért koncentrált a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekményekre, mert az ilyen típusú bűncselekmények jellemzően nagy készpénzmozgással járnak, így azok lefoglalása a hatóságok jövedelemforrását jelentik.

Benson, Mast és Rasmussen következtetéseit alátámasztja a Szövetségi Nyomozó Iroda (Federal Bureau of Investigation) 2017. évi statisztikája is. Ebben az évben az Amerikai Egyesült Államokban 10 554 252 őrizetbevételelt hajtottak végre, melyből a legnagyobb arány a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények miatti 1 632 921 személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedés volt.⁶⁵

Walter E. Block és Daniel Y. Rothschild szerint a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények miatt foganatosított őrizetbevételek számának növekedése egy ún. helyettesítési hatást (substitution effect) vált ki. Ez azt jelenti, hogy amikor a nyomozó hatóságok fokozzák az őrizetbevételek és a lefoglalások számát egy területen (például a kábítószerek-előállítás vagy -kereskedelem), akkor ez a terület kevésbé lesz vonzó a bűnelkövetők számára. Ennek következtében a bűnözők a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekményekről átváltanak olyan bűncselekmények elkövetésére, amelyek esetén kisebb valószínűséggel számolhatnak azaz, hogy a bűnüldöző szervek lecsapnak rájuk.⁶⁶ Ez pedig az Amerikai Egyesült Államokban az erőszakos bűncselekmények számának emelkedéséhez vezet, melyeknek nyilvánvalóan több áldozata lehet, mint a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekményeknek. A bűnelkövetők azért cselekednek ilyen módon, mert a nyomozó hatóságok több erőfeszítést tesznek a kábítószerek ügyek felderítésére, így az erőszakos bűncselekmények el-

követőin történő bűnüldözői rajtaütéseknek jóval kisebb a valószínűsége.

IV. A polgári jogi vagyonekobbzás lehetséges alkotmányellenessége

A vagyonekobbzás, mely jellegét tekintve büntető jogkövetkezmény, látszólag sérti az 5. alkotmánykiegészítésnek a kétszeres eljárás kockázatának tilalmáról szóló rendelkezését.⁶⁷ E klauzula szerint senki ellen nem lehet ugyanazon bűncselekmény miatt kétszer büntetőeljárást indítani.⁶⁸ A rendelkezés egyik célja, korlátozza a kormányt abban, hogy valakit ugyanazon bűncselekmény miatt kétszer megbüntessenek. Mivel azonban a büntetőeljárás eredményeképpen az elkövetőt nem csak szabadságvesztésre ítélik, hanem ugyanazon bűncselekmény miatt vele szemben vagyonekobbzást is elrendelhetnek, ez a szankció akár ugyanazon bűncselekmény miatt kiszabott második büntetésként is értékelhető.

A Legfelsőbb Bíróság, mely egyben az alkotmánybírói funkciót is ellátja, következetesen úgy foglalt állást, hogy a vagyonekobbzás nem a bűncselekmény miatt kiszabott büntetés része,⁶⁹ így a vagyonekobbzás esetleges alkotmányellenességének megítélésakor az 5. alkotmánykiegészítésnek a kétszeres eljárás kockázatának tilalmáról szóló rendelkezése nem alkalmazandó.⁷⁰ A bíróság éles különbséget tesz a dolog ellen irányuló (in rem) polgári jogi vagyonekobbzás és a személy ellen irányuló (in personam) szabadságelvonással nem járó egyéb büntetések (mint például a pénzbüntetés) között. Míg a Legfelsőbb Bíróság szerint ez utóbbi körbe tartozó szankciók bizonyos körülmények között hordozhatnak büntető jelleget, az előbbi, azaz a polgári jogi vagyonekobbzás nem. A Legfelsőbb Bíróság 1996-ban egyértelműen úgy fogalmazott, hogy a vagyonekobbzás alkalmazásának nem akadály a 5. alkotmánykiegészítésnek a kétszeres eljárás kockázatának tilalmáról szóló rendelkezése, mivel a jogintézmény alkalmazása nem jár együtt sem két büntetőeljárással, sem pedig két büntetéssel.⁷¹ A bíróság emellett megállapította, hogy a vagyonekobbzás alkalmazásának nem akadály a egy korábban lefolytatott büntetőeljárás.⁷²

A Legfelsőbb Bíróság megerősítette, hogy önmagában az a tény, hogy a vagyonekobbzás alapjául szolgáló

⁶³ Carpenter et al. (2015), p. 5

⁶⁴ Brent D. Mast – Bruce L. Benson – David W. Rasmussen: Entrepreneurial Police and Drug Enforcement Policy, Public Choice, Vol. 104, No. 3/4 (2000), p. 285

⁶⁵ <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2017/crime-in-the-u.s.-2017/tables/table-29>

⁶⁶ Rothschild–Block, p. 53

⁶⁷ Double Jeopardy Clause

⁶⁸ „...nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb...” (senkit nem lehet ugyanazon bűncselekményért kétszer életét vagy testi épségét fenyegető eljárás alá vonni)

⁶⁹ Origet v. United States, 125 U.S. 247 (1888)

⁷⁰ Various Items of Personal Property v. United States, 282 U.S. 581 (1931)

⁷¹ United States v. Ursery, 518 U.S. 276 (1996)

⁷² United States v. Ursery, 518 U.S. 277 (1996)

cselekmény bűncselekmény volt, nem alkalmas annak megállapítására, hogy e jogintézmény olyan büntető jellegű jogkövetkezésménynek számítana, amely az 5. alkotmánykiegészítésnek a kétszeres eljárás kockázatának tilalmáról szóló rendelkezése hatálya alá tartozna.⁷³ A bíróság álláspontja szerint a Kongresszus a polgári jogi vagyonekobbzást nem büntető jellegű szankcióként alkotta meg, amely végső soron büntetőjogi jogkövetkezésmény lenne, hanem polgári jogi jogkövetkezésményként. A Legfelsőbb Bíróság akként fogalmazott, hogy a polgári jogi vagyonekobbzás nem egy kiegészítő büntetés, hanem sokkal inkább egy a büntető jellegű szankcióktól elkülönülő, polgári jogi jogkövetkezésmény, mely inkább a helyreállító jelleget hordozza.⁷⁴ Következésképpen a bíróság határozott jogi álláspontja szerint a polgári jogi vagyonekobbzás egy dolog ellen irányuló, eredeti állapotot helyreállító polgári jogi jogkövetkezésmény, megkülönböztetve ezt a személy ellen irányuló egyéb polgári jogi szankcióktól, mint például a pénzbüntetések, ezért a jogintézmény alkalmazásakor az 5. alkotmánykiegészítésnek a kétszeres eljárás kockázatának tilalmáról szóló rendelkezése nem vehető figyelembe.⁷⁵

A 6. alkotmánykiegészítés szerint minden büntetőügyben a vádlottnak joga van ahhoz, hogy – többek között – a védelme érdekében védőt vegyen igénybe.⁷⁶ Ez az alkotmánykiegészítés biztosítja a terheltnek azt a jogát, hogy a súlyos bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokban az ügyben eljáró hatóságok a terhelt védelme érdekében, részére védőt rendeljenek ki. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy a polgári jogi vagyonekobbzásra irányuló eljárásban az érdekelt személynek van-e joga igényt tartani állam által biztosított, kötelező jogi védelemre. A kérdésre nemleges a válasz, mivel a polgári jogi vagyonekobbzás nem büntető jellegű.⁷⁷ A Legfelsőbb Bíróság szerint azok az alkotmányos jogok, melyeket az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya a büntetőeljárás alá vont személyek részére biztosít, nem alkalmazandók a polgári jogi vagyonekobbzásra irányuló eljárásokban.⁷⁸

A Legfelsőbb Bíróság vizsgálta azt is, hogy a polgári jogi vagyonekobbzás jogintézménye sérti-e az eltúlzott büntetések tilalmáról szóló 8. alkotmánykiegészítést. E szerint nem lehet eltúlzott mértékű óvadékot megállapítani, nem lehet eltúlzottan magas pénzbírságot kiszabni, illetve nem lehet kegyetlen és szokatlan büntetéseket kiszabni.⁷⁹ Lényegében ez a klauzula az aránytalan büntetések alkalmazásának tilalmáról rendelkezik. Maga a rendelkezés azonban nem válaszolja

meg azt a kérdést, hogy mely büntetések aránytalanok, és mely pénzbírságok minősülnek eltúlzottnak. Az *Austin v. United States* ügyben a Legfelsőbb Bíróság arra a kérdésre kereste a választ, hogy egy bűncselekményhez képest a büntetésnek milyen mértékben kellene arányosnak lennie. A bíróság ebben az ügyben hozott döntésének indokolása szerint ugyan a 8. alkotmánykiegészítés tiltja az eltúlzott büntetések kiszabását, azonban azok a büntetések és bírságok, melyeknek a célja pusztán a reparáció, semmiképpen nem tekinthetők eltúlzottnak.⁸⁰ Mivel azonban a Legfelsőbb Bíróság egy korábbi ügyben úgy foglalt állást, hogy a polgári jogi vagyonekobbzás nem csupán helyreállítási, hanem represszív célt is szolgál,⁸¹ ezért a jogintézmény alkalmazásakor vizsgálandó a 8. alkotmánykiegészítésnek való megfelelés is.⁸² A Legfelsőbb Bíróság ugyanakkor nem határozta meg pontosan, hogy a vagyonekobbzás – figyelemmel az elvont vagyontárgy értékére és az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyára – mikor tekinthető eltúlzott mértékűnek; ezt úgyszólván kell vizsgálni a bíróságoknak.⁸³ A Legfelsőbb Bíróság ugyanakkor kiemelte, hogy az elkobbzásra kerülő vagyon értéke és az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlya nem lehet egymástól független. A vagyontárgy értéke és a bűncselekmény tárgyi súlya között megfelelő aránynak kell fennállnia;⁸⁴ ezt az arányt azonban a bíróság nem határozta meg. A Legfelsőbb Bíróság megjegyezte, hogy alkotmányellenes, ha a vagyonekobbzás összege durván aránytalan az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyához képest.⁸⁵ Azokban az esetben pedig, ha az alkalmazott vagyonekobbzás nem reparatív célt szolgál, hanem tisztán csak büntetés, semmiképpen nem tekinthető alkotmányosan arányosnak a vagyonekobbzás.⁸⁶

V. Következtetések

A polgári jogi vagyonekobbzás eredeti gondolata a dolog bűnösségén alapult, de ez a XVII–XVIII. századi angolszász jogban már módosult, és a jogintézmény már az állami vámbevételek biztosításának eszközévé vált. Ez a XX. századra átalakult, és a polgári jogi vagyonekobbzás a szervezett bűnözés elleni harc egyik eszköze lett. A Kongresszus emellett felhatalmazta a bűnüldöző szerveket az általuk lefoglalt, majd vagyonekobbzás alá került vagyontárgyak megtartására, mely egyértelműen anyagi hasznot jelent a nyomozó hatóságoknak, míg jelentős anyagi visszatartó erőt a bűnelkövetők számára. Ez azonban a bűnüldöző szervek

⁷³ *United States v. Ursery*, 518 U.S. 278 (1996)

⁷⁴ *United States v. Ursery*, 518 U.S. 278 (1996)

⁷⁵ *United States v. Ursery*, 518 U.S. 278 (1996)

⁷⁶ „in all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right [...] to have the Assistance of Counsel for his defence.”

⁷⁷ Douglas Kim: *Asset Forfeiture: Giving up Your Constitutional Rights*, *Campbell Law Review* 19, 1997, p. 573

⁷⁸ *United States of America, Appellee, v. One 1982 Chevrolet Crew-cab Truck Vin 1gchk33m9c143129, Appellant*, 810 F.2d 178 (8th Cir. 1987)

⁷⁹ „excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.”

⁸⁰ *Austin v. United States*, 509 U.S. 622 (1993)

⁸¹ *United States v. Halper*, 490 U.S. 447 (1989)

⁸² *Austin v. United States*, 509 U.S. 610 (1993)

⁸³ *Austin v. United States*, 509 U.S. 622 (1993)

⁸⁴ *United States v. Bajakajian*, 524 U.S. 334 (1998)

⁸⁵ *United States v. Bajakajian*, 524 U.S. 337 (1998)

⁸⁶ *United States v. Bajakajian*, 524 U.S. 344 (1998)

részéről túlkapasokhoz is vezethet, hiszen a köz érdekében kifejtett tevékenységük tisztán anyagi érdekűvé válhat. Abban az esetben, ha a nyomozó hatóságok a saját anyagi érdeküket a köz érdeke elé helyezik, hasonlóan az általuk üldözött bűnelkövetőkhöz, maguk is jogsértővé válnak.

A büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazása esetén az ekobbzott dolog tulajdonjoga csak azt követően száll át az államra, vagy az azt képviselő nyomozó hatóságra, ha a vádlott bűnösségét megállapítja a bíróság. Ezzel szemben a polgári jogi vagyonekobbzás alkalmazása során a visszaható hatály elmélete alapján a vagyontárgy tulajdonjoga a bűncselekmény elkövetésekor azonnal átszáll az államra. Ennek következtében a polgári jogi vagyonekobbzás során a bűncselekmény elkövetése után harmadik, jóhiszemű személy nem tud eredményesen fellépni a vélt tulajdonjogának védelme érdekében. Mivel jogvédelemre az ilyen személy a büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazása esetén a bűncselekmény elkövetése ellenére is jogosult, ezért a jóhiszemű harmadik személy jogai pusztán annak függvényei, hogy a nyomozó hatóság vagy az ügyész a vagyonekobbzás melyik módját választja.

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága szerint a polgári jogi vagyonekobbzásnak nem csupán a reparáció vagy az elrettentés a célja, hanem annak represszív funkciója is van. Ennélfogva a bűncselekménnyel érintett vagyontárgyak tulajdonjogának az állam vagy az államot képviselő nyomozó hatóság részére történő bírósági ellenőrzés vagy felülvizsgálat nélküli átszállása álláspontom szerint nem lehetne általános gyakorlat. Tanulmányomban bemutattam, hogy Minnesota államban 2010-ben az alkalmazott polgári jogi vagyonekobbzások 83%-a nem került bírósági felülvizsgálatra annak ellenére, hogy az alapul szolgáló cselekmények bűncselekményeknek minősültek, és maga a jogintézmény – a Legfelsőbb Bíróság szerint is – büntetési célokat is szolgál. Lényegében a bírósági felülvizsgálat nélkül teljesedésbe ment polgári jogi vagyonekobbzások a nyomozó hatóságok által kiszabott büntetések, melyek tömeges alkalmazása egy jogállamban véleményem szerint sérti a hatalmi ágak elválasztásának elvét.

A büntetőjogi vagyonekobbzás alkalmazásának követelménye az Egyesült Államokban, hogy a bíróság a vádlott bűnösségét kimondja az adott bűncselekményben. Ezzel szemben a polgári jogi vagyonekobbzásra akkor is sor kerülhet, ha a dolog tulajdonosa ellen soha nem emel vádat az ügyész. Míg a büntetőjogi vagyonekobbzás a kétséget kizáró bűnösséget követeli meg, addig a polgári jogi vagyonekobbzás csupán a sokkal alacsonyabb valószínűségű okot. Ez az alacsonyabb bizonyítási küszöb nagymértékben megkönnyíti az ügyész munkáját, melyet tovább fokoz a bizonyítási teher megfordulása is. Ennek következtében a dolog tulajdonosának kötelezettsége azt bizonyítani, hogy nem követte el a bűncselekményt. Ráadásul a polgári

jogi vagyonekobbzást szabályozó több mint 400 jogszabályra figyelemmel a lefoglalt vagyontárgy tulajdonosának helyzetét nehezíti az a tény, hogy nem egyszerű tapasztalt ügyvédet találni ezen a területen, illetve a jogi képviselő költsége pedig igen magas, sok esetben meghaladja a lefoglalt dolog értékét is. Mindezek miatt nem meglepő, hogy a polgári jogi vagyonekobbzás az Amerikai Egyesült Államok egyik legvitatottabb jogintézménye.

A polgári jogi vagyonekobbzás szabályozásából következik, hogy a bűncselekmény és a dolog között szoros összefüggésnek kell lennie. Az adott vagyontárgy vagy valamely bűncselekmény elkövetési eszköze, vagy pedig az valamely bűncselekményből származik. Mivel az adott bűncselekmény elkövetése miatt az elkövető büntetőjogi felelősségre vonására és vele szemben büntetés kiszabására a büntetőeljárás során kerül sor, ezért a bűncselekménnyel érintett dolog ekobbzásáról is álláspontom szerint főszabályként ugyanezen eljárás keretén belül kellene dönten.

Elfogadhatónak tartom ugyanakkor a polgári jogi vagyonekobbzás alkalmazását kivételes eszközként. Ilyen eset lehet, ha a vádlott bűnösségét nem állapítja meg a bíróság, azonban a polgári jogi vagyonekobbzáshoz szükséges alacsonyabb bizonyossági szint (valószínű ok) az eljárás során bizonyításra került. Ebben az esetben álláspontom szerint indokolt lehet a polgári jogi vagyonekobbzás alkalmazása még akkor is, ha a vádlott felmentésre került. Ugyancsak indokolt lehet a polgári jogi vagyonekobbzás alkalmazása, ha a büntetőeljárás valamilyen okból (például a vádlott betegsége, tanúk nagy száma stb.) elhúzódik, vagy ha a büntetőeljárás során az ítélet hatályon kívül helyezésre kerül, és az alsóbb fokú bíróságot új eljárásra kötelezi a magasabb fokú bíróság. Ezekben az esetekben fontosnak tartom, hogy a társadalom igazságérzete legalább azzal helyreálljon, hogy az elkövetőt fosszák meg attól a vagyontárgytól, amely a bűncselekménnyel érintett. Még akkor is szükséges a vagyonekobbzás, ha a vádlottat a bíróság minden kétséget kizáróan nem találta bűnösnek, azonban kellő bizonyíték áll rendelkezésre ahhoz, hogy egy polgári peres eljárásban a pernyertességhez szükséges – azonban a büntetőeljárásban az elítéléshez szükséges bizonyossági szinthez képest mindenképpen alacsonyabb – bizonyossági szintet a bíróság megállapítsa.

Az Amerikai Egyesült Államok polgári jogi vagyonekobbzásának jelenlegi szabályozása és gyakorlata egyértelműen kedvező a bűnüldöző szerveknek, akik az ekobbzott vagyontárgyak megtartásával egyfajta kompenzációban részesülnek a tevékenységükért cserébe. Ez kétségtelenül hasznos a társadalom számára, mivel így a költségvetésből kevesebb forrásra van szüksége a nyomozó hatóságoknak, azonban ezzel egyidejűleg indokolt lenne az érintett vagyontárgyak tulajdonosi jogai védelmének fokozása, és megfelelő garanciális elemeknek az eljárásba történő beépítése. ■

Felhasznált irodalom

1. Brent D. Mast – Bruce L. Benson – David W. Rasmussen: Entrepreneurial Police and Drug Enforcement Policy, *Public Choice*, Vol. 104, No. 3/4 (2000)
2. Cecelia Klingele – Keith Findley: Introduction to Criminal Procedure, University of Wisconsin Law School
3. Daniel Y. Rothschild – Walter E. Block: Don't Steal; The Government Hates Competition: The Problem with Civil Asset Forfeiture, *The Journal of Private Enterprise* 31 (1), 2016
4. Dick M. Carpenter – Lee McGrath – Angela C. Erickson: A stacked deck: How Minnesota's civil forfeiture laws put citizens' property at risk, Institute for Justice, 2013
5. Dick M. Carpenter – Lisa Knepper – Angela C. Erickson – Jennifer McDonald: Policing for Profit: The Abuse of Civil Asset Forfeiture, Institute for Justice, 2015
6. Douglas Kim: Asset Forfeiture: Giving up Your Constitutional Rights, *Campbell Law Review* 19, 1997
7. Eric Blumenson – Eva Nilsen: Policing for Profit: The Drug War's Hidden Economic Agenda, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 65, 1998
8. Greg L. Warchol – Brian R. Johnson: Guilty Property: A Quantitative Analysis of Civil Asset Forfeiture, *American Journal of Criminal Justice*, 21 (1), 1996
9. Harry L. Myers – Joseph P. Brzostowski: Drug Agents' Guide to Forfeiture of Assets, Drug Enforcement Administration, Washington, D.C., 1981
10. Juan C. Marrero – David B. Smith: Forfeitures, Volume I: Introduction to Civil Statutes, U.S. Department of Justice, Criminal Division, Asset Forfeiture Office, 1984
11. Marian R. Williams – Jefferson L. Holcomb – Tomislav V. Kovandzic – Scott Bullock: Policing for Profit: The Abuse of Civil Asset Forfeiture, Institute for Justice, 2010
12. Mark A. Jankowski: Tempering the Relation-Back Doctrine: A More Reasonable Approach to Civil Forfeiture in Drug Cases, *Virginia Law Review* 76, 1990
13. Shaun L. Gabbidon – George E. Higgins – Favian Martin – Matthew Nelson – Jimmy Brown: An Exploratory Analysis of Federal Litigation in the United States Challenging Asset Forfeiture, *Criminal Justice Policy Review* 22 (1), 2011
14. Zlinskzy János: A tizenkét táblás törvény töredékei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995
15. Kivonulás könyve, 21. fejezet, 28 (<http://szentiras.hu/SZIT/Kiv21>)
16. British Navigation Acts
17. An Act to regulate the Collection of the Duties imposed by law on the tonnage of ships or vessels, and on goods, wares and merchandises imported into the United States
18. Fifth Amendment to the United States Constitution
19. Sixth Amendment to the United States Constitution
20. Eighth Amendment to the United States Constitution
21. The Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act of 1970
22. The Comprehensive Crime Control Act of 1984
23. The Civil Asset Forfeiture Reform Act of 2000
24. The Palmyra, 25 U.S. (12 Wheat.) 1
25. *Origet v. United States*, 125 U.S. (1888)
26. *Various Items of Personal Property v. United States*, 282 U.S. (1931)
27. *United States ex rel. Marcus v. Hess*, 317 U.S. 537, 554 (1943)
28. *United States v. Twenty-Two Thousand, Two Hundred Eighty-Seven Dollars (\$22,287.00), United States Currency*, 709 F.2d 442, 446-47 (6th Cir. 1983)
29. *United States of America, Appellee, v. One 1982 Chevrolet Crew-cab Truck Vin 1gchk33m9c143129, Appellant*, 810 F.2d 178 (8th Cir. 1987)
30. *United States v. One Single Family Residence Located at 6960 Miraflores Ave., Coral Gables, Florida*, Case No. 88-0349-CIV-SCOTT (S.D. Fla. 1988)
31. *United States v. Halper*, 490 U.S. 435, 447 (1989)
32. *Austin v. United States*, 509 U.S. 622 (1993)
33. *United States v. Ursery*, 518 U.S. (1996)
34. *United States v. Bajakajian*, 524 U.S. 334 (1998)
35. *United States v. One 1978 Chevrolet Impala*, 614 F.2d 983, 984 (5th Cir. 1980) F. Supp. 2d 1367 (S.D. Fla. 2003)
36. *United States v. Approximately Not Synced 64,695 Pounds of Shark Fins*, 520 F.3d 976 (2008)
37. *Laase v. 2007 Chevrolet Tahoe*, 776 N.W.2d 431 (Minn. 2009)
38. <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2017/crime-in-the-u.s.-2017/tables/table-29>